

strah. In ko je hlapec na kozlu s hripavim glasom zapel: „Le-ti ta črni vrani, le-ti bodo moji pogrebovci“, ji je srce tako vztrepetal, da je pritisnila roko na prsi in vznemirjena vzkliknila:

„Kriste, kaj to pomeni!“

Hlapec se je ozrl, zatezajoč pesem venomer dalje, prekinil pa je sredi verza, ko je videl Alenino preplašeno lice, in rekel:

„Ahà, nič ne pomeni! Hi!“

In je zamahnil ob konjih.

(Dalje.)

MED SLOVENSKIMI IZSELJENCI V VLADIKAVKAZU.

Napisal dr. Ivan Knific.

Vračal sem se iz Ruskega Turkeстана. Čez Kaspiško morje sem se prepeljal v svetovnoznani Bakú, središče naftnih vrelcev, obenem pa tudi središče kavkaških revolucionarjev; kupil sem si vozni listek po „vladikavkaški železni darógi“ ter se odpeljal ob vznožju ponosnega Kavkaza v neizmerne južnoruske ravnine, v črnomorsko Odeso.

Na severni strani Kavkaza, v sredi med Črnim in Kaspiškim morjem, se razprostira važno mesto Vladikavkáz. Z zanimanjem sem čital pred leti v Koledarju Družbe sv. Mohorja¹ o slovenski naselbini v okolici tega mesta. Ker sem potoval mimo Vladikavkaza, bi bil rad obiskal te Slovence, izseljence v daljni tujini. Med željo in dejanjem pa se širi dostikrat globok prepad: Nisem vedel, kje da stanujejo ti kolonisti. Mesto je veliko, šteje do 60.000 prebivalcev; kje naj iščem svojih rojakov? Vrhutega sem se temno spominjal, da ne žive v mestu samem, marveč nekje v okolici; kako da se imenuje dotična vasica, kako daleč in v katero stran da leži, tega si nisem bil zapomnil. Ko sem odhajal od doma, mi tudi ni prišlo na misel, da bom zablodil tako daleč na vzhod; prvotno sem nameraval obiskati samo Kijev in Odeso; pravijo pa, da se apetit vzbuja z jedjo: iz Kijeva sem poromal v Moskvo, odtod do Volge, od Volge pa v nepregledne, neizrečno puste azovske stepe. Hudo mi je bilo ob misli, da pridem domov, pripovedujem, da sem bil v Vladikavkazu, da pa nisem obiskal Slovencev. Poizkusil sem torej svojo srečo: Morebiti jih pa vendarle izsledim!

Vladikavkaz ne leži ob glavni železnici. Na postaji Beslan se loči od nje kratka, 20 km dolga stranska proga. Ravno se je zdanilo dodobra, ko se vlak ustavi in izprevodnik, ali kakor ga nazivljajo Rusi: „kondúktor“, začne klicati po kupeju: „Vladikavkaz — presadka!“ Z udobne po-

stelje — vsak potnik drugega razreda ima po ruskih železnicah svoje ležišče — skočim na tla, se v naglici opravi, pograbil prtljago, planem skoz vrata in hitim na drugo stran kolodvora, kjer je že sopihal krajevni vlak; preračunil sem namreč po voznem redu, da smo zakesneli dobre pol ure in da vladikavkaški vlak odide v dveh, treh minutah. Ko sem bil že na varnem, vprašam novega izprevodnika, koliko časa, da še počakamo na postaji. „Sórok (= 40) minut!“ mi odgovori, jaz pa se spomnim, da potujem po Rusiji, kjer ni vlaka brez zamude. Čakali smo še celo uro, preden so nam dali z zvoncem znamenje, da odidemo v kratkem.

Na novi vlak nas je vstopilo prav malo potnikov; v kupeju sem bil sam, kar je na Ruskem nekaj nenavadnega; večinoma se ljudstvo kar gnete na postajah in po vozovih. Porabil sem to priliko, da sem se praznje oblekel, umil in osnažil. Po ruskih železnicah je namreč v vsakem vozu posebna sobica „ubornája“ (umivalnica), kjer stoji ogledalo in umivalnik, da si vanj natočiš vode. Vse jutro izkoriščajo potniki to hvalevredno napravo. Imel sem pa še poseben vzrok, da sem oblekel črno salonsko obleko. Tistega dne so sicer drugi Evropejci šteli že 28. avgusta, mi v Rusiji smo pa zaostali za 13 dni in smo isti dan obhajali praznik Marijinega Vnebovzetja; praznike pa Rusi kot zelo verni ljudje visoko časte. V koledarju so s pravoslavnimi vred še katoliki zaostali za 13 dni. Zdelo se mi je, da je v Vladikavkazu tudi katoliška cerkev, ki sem jo nameraval obiskati; za cerkev se moraš pa že malo dostojneje opraviti.

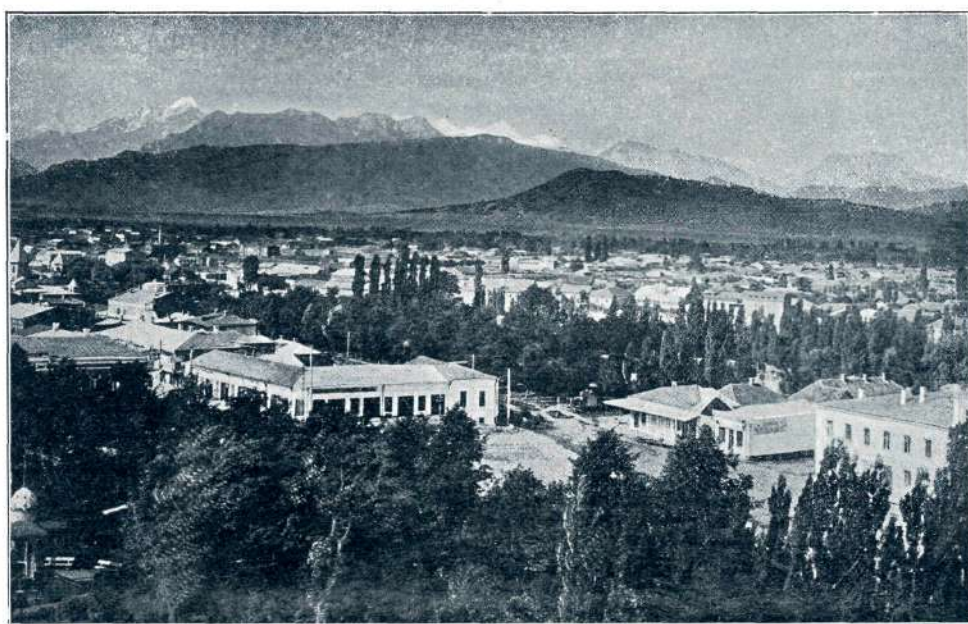
Vozili smo se po ravnini, ki je tako enolična, kakor vsa Rusija sploh. Če si videl eno rusko pokrajino, si videl celo neizmerno carstvo; saj se polje, travniki, gozdi, močvirje, valoviti griči, redke vasi in še redkejša mesta drugo za drugim vrsté na jugu skoraj istotako kakor na severu, v za-

¹ Koledar 1901: „Slovenska naselbina pri Vladikavkazu na Ruskem“, spisal Ljudevit Stiasny.

hodnih gubernijah prav nič drugače kot onstran Volge. Izjemi sta samo Krim in Kavkaz, najzanimivejši ruski pokrajini. Nepregledno polje, na katerem je rastla malone sama visokoglava, svilolasa koruza, kvečjemu se je tuintam prikazala njiva s krompirjem, me ni kaj zanimalo; pogled mi je uhajal na jug, v tisto smer, kamor smo se vozili; tamkaj so se namreč svetile snežene glave kavkaških orjakov. Najvišjega velikana sem takoj spoznal kot goro Kazbék (5043 m), ki straži glasovito „gruzinsko vojno cesto“, po kateri se pride iz Vladikavkaza v Tiflís. Nebo je bilo jasno, jutranje solnce je obsevalo sive glave, pokrite s svežim snegom; prejšnji dan je namreč deževalo,

razumem); če sem pa poizvedoval, kod se daje „bagáž na hranénje“, mi je vsakdo postregel z največjo vljudnostjo.

Stopim na tramvaj, ki se je ravno kar pripravljaj na odhod. Kmalu smo v mestu samem, ki je tako kot vsa ruska mesta. Ima prav široke ulice, nizke hiše, mnogo vrtov in mestnih nasadov, veliko trgovin, par večjih poslopij: vladnih palač, javnih šol, domačih in tujih bank, dragih hotelov, gledališče ter nekaj pravoslavnih cerkva. Ruska mesta so zelo razsežna kajti zemlje v Rusiji ne primanjkuje. Če le mogoče, ima hiša za seboj še majhen vrt. Poslopja ob glavnih ulicah so dvonadstropna, v stranskih ulicah in v predmestjih

VLADIKAVKAZ; V OZADJU KAVKAŠKE GORE.

po gorah pa snežilo. Ker je bil zrak popolnoma čist, se mi je zdelo, da stoje orjaki tik pred menoj, dasi so bili v resnici še daleč.

V dobri uri, ob pol osmih zjutraj, smo dospeli do cilja. Preden smo krenili v mesto, smo se nenadoma ustavili ob nizkem poslopju, na katerem je blestel — seveda v cirilici — napis: Vladikavkaz. To je namreč pristno ruska navada, da vlak ne zavozi kar v sredino mesta, ampak da ostane pred mestom, dostikrat še prav daleč od njega. Rusov to nič ne vznemirja; saj stoji pred kolodvorom cela vrsta izvoščkov, in v novejšem času so po vseh večjih mestih zgradili tudi električni tramvaj. Prtljago zanesem tja, kamor so napisali: „Hranénje bagáža“. Če sem na ruskem kolodvoru koга vprašal, kje da je „garderoba“, me je pogledal postrani in odgovoril: „Ne panimáju“ (ne

pa enonadstropna ali samo pritlična. Mesto ni staro, zato so hiše večalimani še nove. Leta 1784. so tod sezidali majhno trdnjavo. Krog nje so sčasoma zgradili nekaj hiš. Ko je l. 1860. Vladikavkaz dobil naslov mesta, je prebivalo v njem šele dva in pol tisoč stanovalcev. V novejšem času pa mesto bujno raste. V trdnjavi so nastanili močno posadko, ki strahuje uporne, roparske rodove in straži najimenitnejši prehod čez gorovje. Po mestu mrgoli vse polno vojakov, kozakov. Kot najimenitnejši kavkaški trdnjavi je carica Katarina II. nadela ime „Vladikavkáz = kraljica Kavkáza“. Trgovina in obrt prospévata izvrstno. Šol je v mestu prav mnogo: moška in ženska gimnazija, duhovsko (pravoslavno) semenišče, realka, trgovska šola in 20 ljudskih in meščanskih šol, zadnji čas pa so ustanovili veliko kadetno šolo.

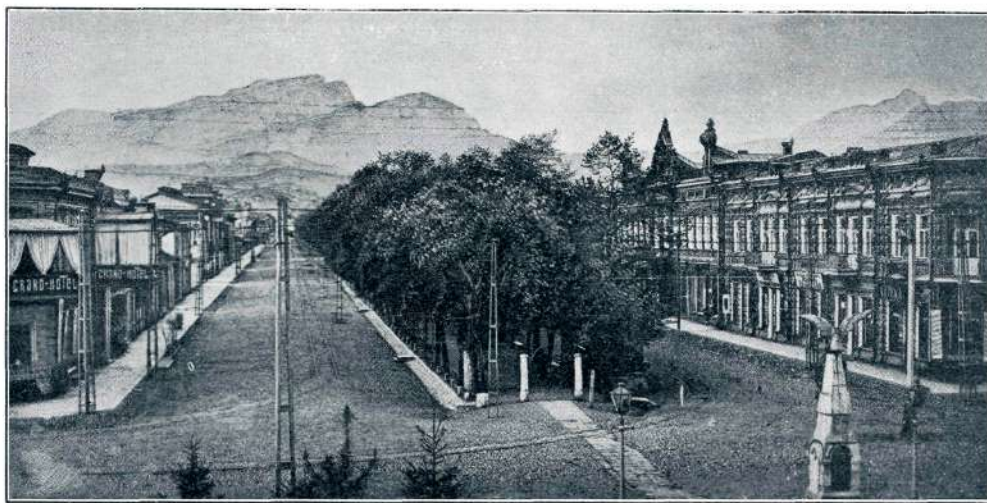
Tramvaj zavije v največjo mestno ulico: Aleksandrovski prospekt. To ni navadna ulica, ampak širok drevored. Po sredi vodi cesta za izprehajalce; kraj iste so zasadili visoke, košate lipe; ob vsaki strani pa je še po ena cesta za vozove in za tramvaj. Ob prospektu stoje najimenitnejša mestna poslopja, po drevoredu pa se šeta vse polno ljudi, posebno na večer.

S tramvaja ogledujem zgradbe in se oziram na vse strani, ne bom li zagledal kje cerkvico, ki bi jo že po zunanosti spoznal za katoliško. Moje prizadevanje pa je bilo zaman; saj so katoliške cerkve na Ruskem navadno prav skromne, sezidane v kakem predmestju. Ko smo se bližali drugemu koncu prospekta, skočim z voza, stopim

Vprašam ga: „Gdje svjaščénik? (Kje je župnik?)“

Pokaže mi na drugi konec prostornega vrta, ki obdaja cerkev: „Onij krasní dom! (Ona rdeča hiša!)“

Stopim na ono stran cerkve. Preden pridem do rdečega poslopja, zapazim na klopici starega gospoda. Tudi on me je opazil. V zadregi vstane, odpre usta, pa ne izpregovori besede. Opravljen je v star, obnošen, zašit talar, čigar barve se izpreminjajo na zeleno; več gumbov je že odletelo tekom let. Stari gospod nosi očala, glavo mu pokriva čepica, ki se sveti maščobe, obraz mu je nagubančen; vidi se mu, da je v zadregi; drži se pa, kakor da je ravnokar prišel iz Kíslvodska.

VLADIKAVKAZ: ALEKSANDROVSKI PROSPEKT.

k izvoščku, sedem mogočno na rdeče blazine ter zakličem: „Poljskij koščol! (Poljska cerkev!)“

Nisem vedel za gotovo, je li v mestu katoliška cerkev ali ne. Mislil sem si pa: Če je kaka cerkev, gotovo jo Rusi nazivljejo „poljsko“, kakor drugod; kajti večino katolikov tvorijo po celi Rusiji Poljaki; v njih jeziku se dostikrat tudi pridiguje in vrše slovesnosti. Rusi so povzeli od Poljakov celó besedo „koščol“, medtem ko imenujejo pravoslavna svetišča „sabór“ ali pa „cerkev“.

In res: izvošček prikima: „Haraśó! (dobro!)“ počí z bičem in zavozi v stranske ulice. Ni minilo pet minut, se že ustavi. Na vzvišenem prostoru zagledam cerkev, ki jo takoj spoznam kot katoliško, stisnem vozniku 20 kopejk in hajdi po stopnicah navzgor.

Vrh stopnišča stoji na levi hišica, stanovanje cerkvenikovo. Majhen, čokat možak se prikaže med vratmi, me pozdravlja in se prijazno smehlja.

Pozdravim ga, odzdravi mi stem, da mi prikima. Nagovorim ga latinski; zdelo se mi je, da me ne razume. Pokažem mu „celebret“ in ga vprašam po ruski, če mi je „možno čítat svjatuju misu“.

Bere in bere, pa menda ne izbere ničesar. Slednjič zopet prikima, odgovori: „Možno“, me pelje k cerkveniku, ki mu naroči, naj pripravi vse potrebno, zame se pa ne zmeni več.

Cerkve je še nova, stara krog 20 let. Tudi odnotraj je prav čedna, dasi zelo preprosta, brez posebnega nakita. Ljudi je prišlo v cerkev prav malo, dasi je bilo sredi dopoldneva na visok praznik. Pozneje so mi pojasnili, da tako „zgodaj“ na Ruskem ne prihajajo k službi božji, da bo glavno opravilo šele ob enajstih; takrat pa bo prišlo mnogo naroda, kar se je kesneje tudi izkazalo.

V Koledarju sem med člani Družbe sv. Mohorja vedno čítal tudi imena naročnikov iz Vladi-

kavkaza; predvsem mi je ostalo v spominu ime poverjenika: Matej Rutar. Mislil sem si torej: Ker je med pravoslavniimi v teh krajih prav malo katolikov, župnik in morebiti celo cerkvenik gotovo poznata vsi katoliške rodovine. Obrnem se torej na cerkvenika ter ga vprašam, mu li ni znan posestnik Matej Rutar, rodом Slovenec.

„Familiija Rutar? Seveda jo poznam. Želite z njo govoriti? Ob enajstih pridejo vsi v cerkev. Mladi Rutar je mojega sina — pokazal je na ministranta — pripravil na prvo sv. obhajilo. Prav rad ima mojega malčka. Pripoveduje mu, da ga bo dal v šolo, študirat za duhovnika; sedaj je pa še premlad, komaj 10 let star.“

„Je mladi Rutar svjaščeniik?“ vprašam cerkvenika, ker mi Rutarjeve družinske razmere niso bile znane.

„Ne še; bogoslovec je v Saratovem; sedaj je na počitnicah.“ Malo pomisli in pravi: „Veste kaj, moj malček Vas popelje k Rutarjevim! Čakati bi morali predolgo časa.“

„Stanuje Rutar v mestu? Mislil sem, da biva na deželi nekje.“

„Posestvo ima na deželi; ob sobotah in pred prazniki pa pride v mesto; ima svojo hišo v predmestju. Ni daleč; v četrt ure ste tamkaj.“

Izvrstno! Samo ta pomislek mi je šinil v glavo: Je li to pravi Rutar? Še enkrat vprašam: „Pa je to oni Matej Rutar, ki je doma iz Avstrije?“

„Inostranec je in Slovenec tudi; zdi se mi pa, da je doma iz Italije. Druge familije Rutar sploh ni ne v mestu, ne v okolici.“

Malček se čedno opravi. Deček v črni žametni obleki, s svetlim usnjatim pasom vrh suknjiča in široko rusko čepico na glavi, okrogloličen, zdravega, rdečkastega obraza in čokatega telesa, mi je prav ugaljal. Pa je tudi govoril kot odrasel človek:

„Jaz bom tudi ksionž (v poljščini: duhovnik); Rutarjev Franc mi je že obljubil, da me vzame v Saratov, ko malo odrastem.“

Hodi še v ljudsko šolo, pa je prav razumen dečko. Govori lepo ruski, pa tudi poljski zna dobro, ker je rojen Poljak.

Po ulicah stopava navzdol proti reki Terek, ki teče kraj mesta. Ni ravno velika, pa ima zelo široko strugo. Spomladi voda hudo naraste in včasih poplavi okolico. Po tej reki se tudi pokrajina imenuje: Térskaia óblast (= pokrajina ob Tereku). Vladikavkaz ni gubernija, ampak samo „oblast“, ki jo vodi „načálnik“.

Ko stopava po mostu, zakliče malček:

„Tamkaj-le prihaja mladi Rutar.“

Komaj se zavem, mi deček pokaže mladega gospoda v talarju, sam se pa vrne domov. Mladi bogoslovec me začudeno gleda, ko se mu predstavim — slovenski.

„Tudi jaz sem Slovenec,“ mi reče v zadregi.

„Rad bi obiskal Vašo družino,“ mu izrazim željo.

„Dobro, jaz Vas spremim; oče je doma.“

Korakava po levem Terekovem nabrežju. Preproste, pritlične hišice stoje v vrsti, na obrežju samem pa je mal drevored visokih jagned. „Nadterečnaja ulica“ se imenuje to nabrežje. Tod si je Rutarjeva družina kupila hišo, da ostajajo v mestu, kadar prihajajo v Vladikavkaz po opravih ali pa k službi božji. Obenem je ta hiša kamnoseška delavnica najstarejših dveh Rutarjevih sinov. Zato visi na zunanji steni pločnata tabla z napisom: „Mramornaja masterskája. Br. Ruttar.“

Obstaneva pred hišico. Bogoslovec pozvoni na hišni zvonec. Ker razmere ob Kavkazu še niso tako urejene kot drugod in stoji poslopje že v predmestju, zaklepajo hišna vrata. Pride nama odpirat mlajši bratec. Ko me zagleda, steče v glavno sobo naznanjat, da prihaja tujec. Skoz vežo in po kratkem hodniku stopiva v družinsko sobo. Sredi sobe je stal stari Rutar in me je začudeno, obenem pa prijazno pozdravljal. Krog njega so stali mlajši in starejši otroci.

Ko se mu predstavim, mi čvrsto stisne roko in se po ruskem načinu v znak spoštovanja z licem dotakne moje rame; to je starodavni „poljub miru“, ki sem ga parkrat opazil med Rusi. Mož je srednje velikosti, veselega, prijaznega obraza, že postaren, ima sivkaste brke, redke lase, je že malo plešast, po vsej zunanosti pa pristen slovenski kmet. Svojo materinščino govori v goriškem narečju, ne kaj gladko, razume pa vsako besedo. Vedno vmešava laške spakedranke: „Pasálo“ je že nad 30 let, da je na Ruskem; žetev so že „finili“, „ma“ kuruza še stoji. Tudi izgovorja slovenske besede po ruski ter vpleta ruske izraze. „Smo mačnó kantént, da so nas obiskal“, je ponavljal venomer; mlajšim otrokom je naročal, da morajo roko poljubiti „gospodu nuncu“; starejši hčeri pa je ukazal prineesti čaja: „Ma subit! (toda hitro!)“

Tačas se je vnel med nama živahen razgovor.

„Kako ste pa vedeli, da biva v Vladikavkazu?“

„Bral sem o Vas in Vaši družini v Koledarju.“

To mu je zelo ugaljalo; začel je hvaliti Družbo sv. Mohorja, da se mora ravno tej družbi zahvaliti, da ni pozabil materinega jezika. „Že trideset let sem njen ud. Imam na pristavi celo knjižnico

slovenskih knjig. Ko dobimo nove Družbine knjige, jih beremo celo zimo. Od družine zahtevam, da v hiši govorimo vedno slovenski; ruski se tako nauče na ulici in v šoli. Ko bi doma ne govorili slovenski, bi se otroci svojega materinega jezika sploh ne naučili, saj še tako preradi govore ruščino. Naročil sem tudi Domoljuba in Bogoljuba, goriški Novi Čas ter Poročila Klaverjeve družbe. Vse preberem. Zelo me zanima, kaj se godi v domovini."

Pokaže mi najnovejše časopise. Nekaj važnih novic iz domovine sem izvedel šele po Rutarju; že pet tednov sem hodil po svetu in ves ta čas nisem dobil v roke slovenskega lista.

"Zelo rad bi sedaj živel med Slovenci," mi je dejal, "da bi se tudi jaz udeleževal izobraževalnega, organizacijskega in političnega dela."

Posebno všeč mu je mladeniška organizacija, Marijine družbe in izobraževalna društva.

"Slovenci zelo napredujejo. Vsega tega ni bilo, ko sem odhajal iz domovine."

Zelo navdušen je bil za Slov. Ljudsko Stranko.

"Povejte doma," mi je naročal, "da sem tudi jaz član tega 'obščestva', da popolnoma soglašam z njenimi načeli. Rad bi sodeloval, pa ne morem, ko sem tako daleč od doma."

Mož se je razvnel čimdalje bolj; prešel je v osebni. Nekaj mu pa ni šlo v glavo, da se namreč dobe listi, ki pišejo proti veri in verskim odredbam.

"Saj imamo tudi pri nas v Vladikavkazu mnogo časopisov, pa nikdar noben list ne zabavlja čez vero, ne čez pravoslavno, ker bi sicer imel opraviti s sodnijo, ne čez katoliško, protestantsko ali mohamedansko."

"Kod pa potujete, da ste prišli k nam?" me vpraša; moral sem mu nakratko razložiti svoje potovanje.

"Pa bi mi bili vsaj izporočili, da pridete!"

"Nisem vedel za Vaš naslov."

"Kako ste me pa našli?"

Pripovedoval sem mu o cerkveniku in njegovem dečku. Ugajalo mu je, da ga ljudje tako dobro poznajo.

"V Vladikavkazu samo vprašajte, kje stanuje Matvej Rutar, pa Vam vsakdo pove. Če na pismo napišete samo moje ime in Vladikavkaz, je gotovo dobim v roke."

Pripovedoval mi je, koliko pisem je dobil svojčas iz domovine, pa tudi iz Amerike, ko je g. Stiasný pisal o njem v Koledarju. Nekateri so ga prosili, naj jim pošlje kako razglednico; drugi so ga izpraševali, kakšna je zemlja ob Kavkazu, kakšen zaslužek, bi jim li ne kazalo, da se pre-

selijo v Rusijo, mesto v Ameriko. Celo leto ni bilo miru.

"Odgovoril sem malokdaj; če sem pa odpisal komu, sem mu odsvetoval."

"Vi torej sami mislite, da bi ne kazalo Slovincem, izseljevati se v Rusijo? Ni tukajšnja zemlja rodovitna?"

Resno mi odgovori: "Ljubo doma, kdor ga ima; boljši v domovini suh kruh, kot v tujini pečenka. Ne morem se pritoževati, da mi česa primanjkuje, imamo že toliko, da pošteno izhajamo; toda koliko sem se trudil in mučil, da sem si z delom svojih rok kaj prislužil! Tega dela ne privoščim nikomur. Ravno včeraj sem bil star 64 let, pa sem že ves siv in tudi telesne moči me že zapuščajo. Še te-le otročiče bi rad spravil h kruhu, potem pa rad umrjem." — Tolažil sem ga, da je še čvrst, da lahko še učaka pozno starost, pa mi je odkimal.

"Kako ste pa zašli tako daleč od domovine? Saj pred Vami ni bilo nikogar v teh krajih," sem ga izpraševal.

Pripovedoval mi je zgodbo svojega življenja.

"Doma sem iz Beneške Slovenije. Zibelka mi je tekla v Drenkiji pri Sv. Lenartu, blizu goriške meje. Kakor mi pišejo sorodniki, hodijo sedaj na kolodvor pri Sv. Luciji poleg Tolmina. Odtod je še dve uri pešpoti do mojega rojstnega kraja, po stezah čez hribe. V tako goratih krajih se nismo mogli preživljati. Zato sem že v mladosti začel krošnjariti. Prehodil sem Goriško, Kranjsko in Štajersko. V Ljubljani sem se mudil večkrat. Prodajal sem podobe, zrcala, glavnike, žveplenke in drugo drobnjav. Ni bilo mnogo zaslužka, godilo se mi je pa vendarle dobro; posebno podobe so mi donšale mnogo dobička. Dobro se še spominjam na Konjice; tam so mi vzeli vso krošnjo. Bil sem revež na cesti, daleč od doma, v žepu sem imel samo 27 krajcarjev."

"Kako ste si pa pomagali v tej stiski?" ga prekinem radovedno.

"Kupil sem si za 20 novčičev žveplenk, prodal sem jih po hišah za trikratno vsoto, in ko sem pri krošnjaril v Ljubljano, sem imel v žepu že pet goldinarjev. Ravno tedaj so prišle z Dunaja naročene podobe; hodil sem z njimi po svetu in godilo se mi je izvrstno. S Štajerskega sem priromal na Dunaj, odtod na Moravsko, v Galicijo, in sam ne vem, kdaj, sem se znašel v Varšavi. Več mesecev sem ostal med Poljaki, da sem se dobro naučil govoriti po poljski. Nekega dne zaidem med ruske vojake. Govorili so jezik, ki ga dotlej še nisem slišal; ugajal mi je, ker je prav podoben hrvaškemu. Ostal sem pri njih, da sem

se od njih naučil ruščine. Tedaj mi je bila odprta vsa Rusija. Krošjaril sem po celi Rusiji, dokler nisem zašel v Vladikavkaz. Tukajšnja pokrajina mi je zelo ugajala, ker je tako podobna moji domovini. Na eni strani širna ravan, na drugi pa visoke gore. Kakor sem doma gledal na Alpe, gledam tukaj na Kavkaz, in kakor ima Triglav sneženo glavo, jo ima tudi Kazbek. Podnebje ni prevroče, polje, tako so mi zatrjevali, je rodovitno. Prihranil sem si nekaj denarja, krošnje sem se pa naveličal. Zemlja je bila takrat prav poceni. Od lahkoživca sem kupil veliko posestvo. Naredila sva pogodbo. Kupil sem prav ugodno, toda kaj, ko so ljudje tako malo pošteni. Prejšnji gospodar je isto posestvo malo prej prodal že drugemu. Tožili smo se; od kupljenega posestva mi je ostala samo polovica, 60 desjatin (= 65 hektarov), toda vesel sem bil, da se mi je izteklo še tako posreči. Šel sem domov v Benečijo, da sem se oženil. Rusinje ne bi maral za nobeno ceno. Katoliške vere hočem ostati sam, pa tudi moji otroci morajo biti katoliški; po ruski postavi pa bi morali biti otroci pravoslavni, če je mati pravoslavna. Privabil sem za seboj še druge rojake. Delali smo noč in dan. Zgradili smo sredi ravnine novo selo: hiše, hleve, gospodarska poslopja; zasadili smo sadne vrtove; zemljo, ki je bila dotlej pusta, smo skrbno obdelali; sedaj smo, hvala Bogu, toliko premožni, da nam ni hudega.“

„Kako že imenujete svojo naselbino?“ prekinem vnovič njegovo zgodbo.

„Italijanski hutor, tako ji pravimo. Ruska beseda ‚hutor‘ je toliko kot pristava, ‚italijansko‘ pa imenujemo naselbino, ker smo laški podaniki. Jaz sem bil sicer rojen, ko je bila Benečija še avstrijska; pozneje pa sem postal laški državljani. Naša kolonija je oddaljena odtod sedem verst, poldruho uro. Kroginkrog nas so same naselbine. Ti kraji so bili namreč svojčas zelo slabo naseljeni. Ruska vlada je dala naselnikom zemljo prav poceni ter nas je povsod podpirala; oprostila nas je večjih davkov; samo da nam ne zastara pravica, smo morali plačevati majhen zemljiški davek. Izpočetka sem plačeval za 60 desjatin 1 rubelj 20 kopejk¹, dve kopejki od desjatine; sedaj pla-

¹ 1 rubelj = 2 K 55 h; 1 rubelj = 100 kopejk; 1 desjatina = 109 arov, dober hektar.

čujem že 15 rubljev zemljiškega davka, 25 kopejk od desjatine. Kaj je to v primeri z Vašimi davki!“

„Pa bi vendar šli radi v domovino?“ ugovarjam.

„Rad bi šel, seveda. Toda ne morem, ko imam tolikšno posestvo. Lotila se me je že včasih izkušnja, da bi vse skupaj prodal in se preselil v domovino; pa kaj bi počel doma, ko se še domačini ne morejo preživljati?“

Starejša hči nama je že davno prinesla obilno posodo čaja. Kava na Ruskem ni v navadi, čaj pa pijejo ob vsakem dnevnem času, velike množine, toda brez ruma. Skrbna hči je prinesla še skuhanih jajc, kruha in medu.

„Kar poslužite se,“ mi je prigovarjal Rutar; „kosilo je v teh krajih šele ob dveh ali treh popoldne.“

„Imate veliko družino?“ ga vprašam dalje.

„Sem drugič oženjen,“ mi pripoveduje; „z ženo in vsemi otroki nas je šestnajst. Prva žena mi je umrla pred 15 leti. Otroci prvega zakona so že vsi dorasli. Najstarejša sinova sta že samostojna kamnoseka; saj ste brali na naši tabli: mramornaja masterskaja. Dela imata toliko, da ga komaj sproti dogotavljata. Imata podružnico tudi v Pjati-gorsku, ki je najlepši kraj ob Kavkazu. Saj ste gotovo že čitali o tem mestu. Kar so Avstrijcem Karlovi vari in Opatija, kar je Lahom in Francozom Riviera, to je Rusom Pjati-gorsk, Kislovodsk, Železnovodsk in okolica. Najlepši pa je vendarle Pjati-gorsk. Žal, da danes fantov ni doma, eden je peljal vrh Kavkaza mramornat nagrobni spomenik, drugi pa je v Pjati-gorsku. Najstarejša hči, ki nama streže, je omožena; njen mož je mestni uradnik. Zet je ljubezniv, se prav dobro razumemo. Stanuje pri meni; oni-le sobi sta njegovi.“

Hči je prinesla dedu vnučka Edmunda, sedem mesecev starega; „djed“ ga je vzel v naročje in se igral z njim.

„Sin Franc pa je bogoslovec. Če Bog da srečo, v treh letih bo pel novo mašo. V Vladikavkazu še ni bilo takega dogodka. Neizrečeno bom vesel, če bo moj sin prvi tukajšnji novomašnik.“

Lice mu je žarelo veselja; videl sem, da je mož globoko veren in da odkritosrčno spoštuje duhovski stan.

(Konec.)

DRUŽINA
MATEJA
RUTARJA
V VLADI-
KAVKAZU.

MED SLOVENSKIMI IZSELJENCI V VLADIKAVKAZU.

Napisal dr. Ivan Knific.

(Konec.)

Otroci, čedno opravljeni, so prihajali pred očeta. „Gremo v cerkev,“ so rekali in izginjali.

„Pri nas je služba božja šele ob enajstih,“ mi je pravil Rutar. „Res, da je kesno; toda v Rusiji meščani pozno vstajajo, okoličani pa tudi ne prihajajo zgodaj v mesto. Tako je vsem še najbolj povšeči.“

Ponudil sem se mu, da ga spremim v cerkev. Bogoslovec je že davno odšel; domeniti se je imel še marsikaj z župnikom in s pevci.

„V naši cerkvi je žalostno,“ mi pripoveduje Rutar po poti. „Župnik je star, nevešč in nevljuden. Gruzinec je, z one strani Kavkaza. Služboval je v gorski vasi med rojaki skoraj celo življenje. Ne sprejme nikakega gosta; še znance odslovi čimprej. Za cerkev že skrbi, toda kaj, ko ne razume niti poljski, in katoliki so pri nas večinoma Poljaki. Saj še komaj ruski zna, drugega jezika pa menda sploh ne, razen gruzinskega in armenskega. Ne pridiguje nikoli, oznanila bere v slabi ruščini; izpovedovati se moramo ruski, pa nas le malo razume. V šoli učitelj poučuje verouk. Prejšnji teden smo imeli prvo sv. obhajilo. Otrok je bilo okrog 50. Več tednov jih je pripravljala naš Franc;

potem pa je prišel župnik iz Pjatigorska, da jih je izpovedal in jim pridigoval. Bila je prav lepa slovesnost. Cerkev je bila natlačeno polna, dasi se je slavnost vršila na delavnik. Vsi smo bili zelo zadovoljni; imeli smo samo to željo: Bog nam daj kmalu novega dušnega pastirja! Parkrat smo že prosili škofa v Saratovem; obljubil nam je, da nam pošlje drugega, pa mu vlada nagaja.“

„Je stari župnik že dolgo pri vas?“ ga prekinem.

„Eno leto bo tega, kar smo izgubili prejšnjega mladega provizorja, Poljaka. Bil je dober gospod; vsi smo ga imeli radi. On je spravil našega Franca v semenišče. Delal je veliko, v cerkvi in v šoli. Samo previhrav je bil. V svoji gorečnosti je šel predaleč. Krstil je pravoslavnega otroka brez dovoljenja vlade. Dobil je šest mesecev strogega zapora. Za naslednika so nam poslali tega starčka.“

Bližala sva se cerkvi. Vedno več praznično oblečenih ljudi se nama je pridruževalo. Na vrtu okrog cerkve je bilo že vse polno ljudstva. Krog stopnic so stali vojaki, ki so kramljali po poljski. Po stezah in nadelanih potih po vrtu se je med jablanami in hruškami izprehajala gospoda, ob zidu pa so stali preprosti kmetje, delavci in služ-

kinje. Govorilo se je poljski in ruski. Razen Rutarjeve družine je prišlo v cerkev še nekaj Slovencev. Rutar mi je pokazal starega moža: „Ta je tudi Slovenec, moj najboljši prijatelj. On je prvi prišel za menoj. Izročil je gospodarstvo že mladim, sam pa stanuje v mestu.“ Seznanil sem se z njim; škoda, da je le s težavo govoril slovenski.

Kraj vrta stojita dve hiši: rdeče župnišče in siva ljudska šola. „To šolo nam je ustrojil (= sezidal) bogat Poljak na svoje stroške; stala ga je 12.000 rubljev (= 30.000 K), pa je dejal: Ko bi bila dražja, bi plačal pa še več. Poučuje se v njej poljski; zato so Rusi nanjo zelo hudi.“

Zamude so na Ruskem menda obvezne; zato se služba božja ni pričela točno ob enajstih, ampak četrť ure kasneje. Župnik je opravil slovesno sveto mašo, pri kateri je stregel Rutarjev Franc. Občinstva je bilo mnogo, dasi so mi zatrjevali, da jih pride pozimi še več, sedaj pa je gospoda na letovišču. Vsi so se obnašali jako dostojno. „Katoličani prav pridno hodijo v cerkev,“ mi je pravil Rutar; „pa saj Poljaki mnogo drže na svojo vero in vestno izpolnjujejo svoje verske dolžnosti.“ Mož, ki je stal poleg mene, je bral iz mašne knjižice. Pogledam vanjo. V kakšnem jeziku je neki tiskana? si mislim; ni poljska, ne ruska, ne francoska. Slednjič mi šine v glavo: Mož je Litavec; več stotin jih stanuje ob Kavkazu! Čuden jezik; čital sem par vrstic, pa nisem razumel ničesar.

Verniki mnogo darujejo za cerkvene potrebe. Dvakrat so pobirali med službo božjo; prvič cerkvenik, drugič ključar v uradniški uniformi; vsakdo je vrgel kaj v puščico. Ko smo odhajali, je pa pred cerkvijo upravitelj katoliške občine ob mizi sedeč sprejemal in v knjiže zapisoval večje zneske. Verniki domalega sami vzdržujejo cerkev, šolo in duhovnika. To se jim pa nikakor ne zdi breme, ampak častna dolžnost.

Po končanem opraviu sva stopila z Rutarjem po mestu. Zanimivega ni videti mnogo. Pravoslavna stolnica, lepa stavba v bizantinskem slogu, je bila že zaprta. Par spomenikov, postavljenih vojakom, ki so padli v bojih s kavkaškimi rodovi, nekaj vladnih palač in lepših trgovin, to je vse, kar bi v Vladikavkazu utegnilo koga zanimati. Pač, ne smem pozabiti na veliko rdečo stavbo ob Tereku, z dvema visokima stolpoma. Izprva sem mislil, da je krščanska cerkev; Rutar pa me je poučil: „To je nova mečēt, nova mohamedanska mošeja. Krasna stavba; znotraj je silno lepa. Sezidal jo je bogat Mohamedov častilec na lastne stroške; stala ga je 200.000 rubljev, pa mu je še ostalo.“

„Imate tod mnogo Turkov?“ ga vprašam.

„Turkov sicer nimamo,“ mi odgovori, „pač pa veliko Perzov, Tatarov, Kazakov in kavkaških rodov, ki so mohamedanske vere. Džamij je po mestu še več, ta pa je največja in najlepša. Takih mošej gotovo še niste videli mnogo po svetu.“

Po mestu se je izprehajalo mnogo domačinov v zelo različnih opravah. Izpraševal sem starega Rutarja, kaj pomeni ta ali ona noša, on mi je pa razlagal:

„Tole je Armenec, trgovec. Z one strani Kavkaza je prišlo k nam mnogo armenskih družin; bavijo se s trgovino in obrtom; zasedli so poseben mestni oddelek, kjer imajo svoj bazar. Onale je Gruzinka, v mladosti krasna devojka, v starosti pa zelo grda. Gruzini so pravi prebivalci kavkaških gora; razdele se v mnogo plemen, n. pr. v Mingrelce, Imeretince in prave Gruzine; vsi govore isti jezik, pa mnogo narečij. Onadva s črnim fesom in dolgo sivo suknjo sta Perza. V Vladikavkazu stanuje Perzov na stotine; razvili so živahno kupčijo; ker so premeteni, se jim godi prav dobro. Tale preprosti mož korenjak je Osetin, poljedelec. Poleg naše naselbine so zgradili Osetini veliko vas. Tamkajle stopa Jevrej (Žid); spoznate ga po smradu in umazanosti. Glejte, kako ponosno koraka Kazák! Veliko jih je v tukajšnji okolici; vlada jih je od Dona preselila mnogo tisoč pod Kavkaz, da bi branili državo pred roparji; razdelila je mednje obširna posestva; še dandanašnji ne plačujejo zemljiškega davka. Kakor vidite, nosi visoko črno kapo astrahanko; na dolgi, v sredi preščipnjeni suknji si je pritrdil samokres; na prsih ima nabrane patrone. Tudi v kazaški vasi hodijo tako oblečeni. To so naši policisti in vratarji; veliko so jih uvrstili med vojake.“

Tako mi je mož razlagal domače prebivalstvo. Priznati pa moram, da se me pouk ni kaj prijel. Če sem po zunanosti sam hotel razvrščati ljudi, sem se gotovo zmotil. Sicer je pa kavkaških rodov toliko, da si niti imen nisem mogel zapomniti.

Stopiva še v mestni park, krasen vrt, kjer se je izprehajala mestna gospoda. Dame so bile opravljene pravtako kakor drugod po Evropi; nosile so rokavice in solčnike; moški so pa bili skoraj vsi oblečeni v uniformo, vojaško, uradniško ali pa dijaško. Na Ruskem je sploh vse dijaštvo uniformirano, od učenčka ljudske šole do ponosnega visokošolca. Nosijo ploščnato kapo ter širok, črn, usnat pas. Da bi v park ne zahajalo najnižje ljudstvo, so vpeljali visoko vstopnino; le vojaki, uradniki in dijaki plačajo samo nekaj

¹ Slovenci pišemo navadno „Kozaki“; Rus izgovarja in naglaša: Kazák, Kazaká, Kazakú, Kazakí, Kazakóv.

malega. Oficirji v sivorjavkastih suknjah premetavajo dolge sablje, ki jim vise na še daljšem jermenu; kadeti — v mestu je znamenita kadetska šola — dvorijo gospodičnam; dijaki se vozarijo po umetnem ribniku in se izkušajo v veslanju, drugi pa se vrte na nekakšnem vrtljaku. V paviljonu pa svira vojaška kazaška godba, večinoma tuje komade. Ko sva šetala mimo paviljona, so udarjali znano laško „Santa Lucia“, za njo pa nekaj nemških popevk. Ves park so umetno zgradili. Tereku so odvzeli dve tretjini struge, nanosili prsti, napravili umetne gričke in ribnike, zasadili akacije in drugo drevje, priredili gredice s pisanimi cvetkami.

Bil je vroč poletni dan; solnce je pripekalo na vso moč. Z Rutarjem sva stopila v senco košatega drevja ter sedla h kameniti mizici poleg male pivnice. Naročila sva si limonade in peciva.

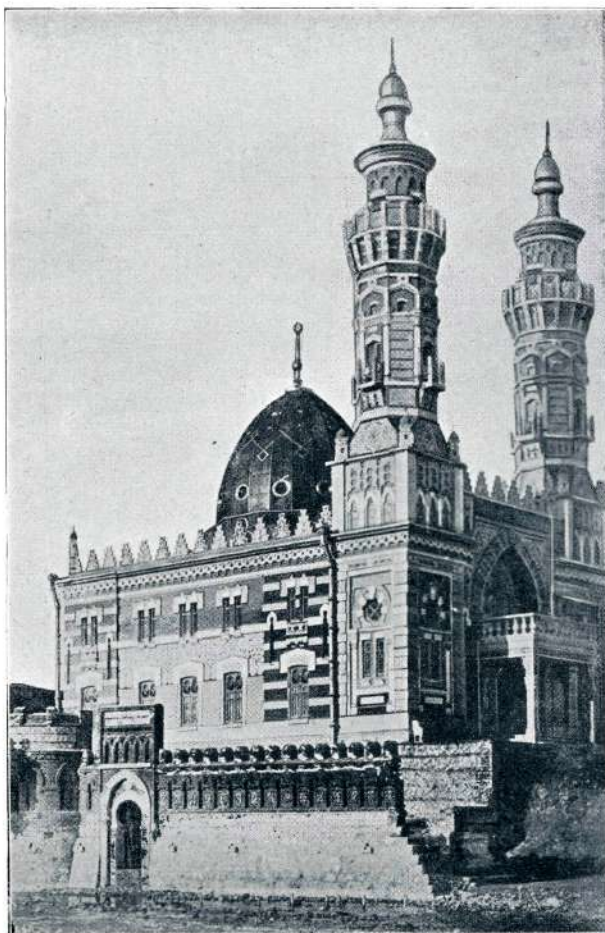
Nisva sedela še dolgo, ko naju najde Rutarjev bogoslovec. Zdelo se mu je, da sva zašla v park, pa naju je iskal že dalj časa.

Ponosen je Rutar na svojega sina. Razlagal mi je, kako je Franc vstopil v semenišče.

Prejšnji provizor je bil zelo prijazen človek. Učil je Rutarjevega dečka in ga je imel prav rad. Nekega dne vpraša očeta: „Kam ste namenili svojega sina, ki se tako pridno uči? Bi ga ne dali v Sarátov na gimnazijo?“ „Če bo le hotel,“ mu odvrne Rutar; „prej naj pa dokonča tukajšnje šole.“ Franc je dovršil ljudsko in meščansko šolo; bil je vedno med prvimi. Ker je provizor očetu prigovarjal in je imel Franc mnogo veselja do duhovskega stanu, ga je poslal oče v Sarátov ob Volgi, v škofijsko deško semenišče. To je nekaka okrajšana gimnazija s štirimi letniki, pripravnica za duhovsko semenišče. 150 rubljev (382 K) na leto je plačeval Rutar za sina. Učil se je prav pridno. Za latinščino in ruščino je bil vedno prvi; učil se je tudi nemščine — Sarátov je nemška kolonija — in je dosegel prav dobre uspehe. Grščine ne poučujejo. Katoliški duhovnik v Rusiji mora znati predvsem poljski; tudi temu jeziku se je Franc priučil, da ga zna govoriti in pisati. Naučil se je vrhutega še francoščine in litavščine, vsaj za silo, da bo mogel svoj čas postreči tudi Francozom in Litavcem, ki jih nekaj tisoč prebiva v gubernijah saratovske škofije. Ker so ves pouk osredočili na jezike, preostaja prav malo časa za realije: zemljepis in zgodovino, matematiko, naravoslovje in fiziko; iz teh predmetov se uče le najpotrebnejšega. „Posebno veselje sem imel za fiziko,“ mi je pripovedoval Franc; „toda učili smo se samo eno leto, po dve uri na teden; zdela se mi je prav zanimiva.“ Iz deškega seme-

nišča je prestopil v bogoslovje; dovršil je ravno kar prvi letnik.

Vsa južna Rusija s kavkaškimi pokrajinami vred obsega samo eno katoliško škofijo tiraspolsko, ki sega od rumunske meje do Kaspiskega morja; zavzema torej površja za tri avstroogrške države. Imenuje se po mestecu Tiraspol, nedaleč od Odese; škof pa stoluje v Sarátovem ob Volgi, največji nemški naselbini v pravi Rusiji. Sedanji vladika Jožef Ludovik Kessler je rodom Nemec. Katoličanov je v škofiji krog 250.000; največ je

NOVA MOŠEJA V VLADIKAVKAZU.

Nemcev in Poljakov. Župnij in postaj so ustanovili do 120; najimenitnejša je v Odesi ob Črnem morju. V dušnem pastirstvu deluje nad 150 svetnih duhovnikov; redovnikov vlada ne pripusti. Bogoslovcev je v Sarátovem 26, v vsakem letniku 6 do 8. Duhovnikov zelo primanjkuje; kar jih je, so z delom preobloženi.

Kdor hoče postati duhovnik, mora biti ruski državljani in mora dovršiti bogoslovne nauke na Ruskem. Izjemoma je dovoljeno bogoslovcem, da študirajo v Inomostu; ondotni doktorat priznavajo

tudi Rusi. Doma pa morejo doseči doktorat bogoslovja in kanoničnega prava samo na katoliški akademiji v Peterburgu, kar pa je združeno s tolikimi težkočami, da jih promovirajo prav malo. Strogo je prepovedano bogoslovcem študirati v Rimu; vkljub prepovedi pa vendarle marsikdo tamkaj nadaljuje svoje nauke.

Rutarjevi niso ruski državljani; domovinsko pravico imajo še vedno v Benečiji.

„Kam so pa šli Vaši sinovi na nabor?“ sem vprašal očeta.

„Nikamor,“ mi odgovori. „Na ruski nabor jim ni bilo treba hoditi, ker niso ruski podaniki; na laški nabor pa niso šli, ker so vsi rojeni v naši naselbini in v Italiji nihče ne ve zanje. Ko bi bil moral najstarejši sin iti na nabor, sem stopil na policijo vprašat, kaj mi je storiti. Kar tiho bodite, so mi rekli. Vaš najbližji konzul stanuje v Bakú; ne ve za Vas in ne bo nikdar iztikal za Vami in za Vašo famijlo. Tako so se vsi starejši sinovi izognili vojaščini.“

Ko pa je Franc stopil v duhovsko semenišče, je vložil prošnjo za rusko državljanstvo, ker bi ga sicer nikoli ne mogli posvetiti v duhovnika; užival bi tudi to dobroto, da bi se v bogoslovnici vzgajal brezplačno. Ko je vlagal prošnjo, so mu dejali na policiji: Ker ste laški podanik, Vas bomo sprejeli; ko bi bili Poljak, bi Vas ne. Pred kratkim so mu prošnjo ugodno rešili, in sedaj je Franc edini v Rutarjevi družini, ki je ruski državljan. —

Ura je odbila že dve, ko smo se vrnili na Rutarjev dom. Posedli smo k obedu. Prinesli so nam močno rusko juho z zelenjavo, — „šči“ jo imenujejo Rusi — razne mesne jedi, pečenko, koncem obeda velike buče, kakršnih na Ruskem pojedjo silno veliko in jih imenujejo „arbúz“ (vodna melona; odznotraj so rdeče; tiste, ki so znotraj zelene, se imenujejo „dinje“), slednjič pa so zakurili v velikem bakrenem kotlu: dobili smo čaja v izobilju. Takoj v začetku obeda je prinesel gospodar na mizo tudi nekaj buteljč vina, črnega, močnega: „Kupil sem ga od prijatelja v Tiflisu, steklenico po 30 kopejk (= 75 h); je prav dobro in pitno.“

Zmenili smo se, da gremo popoldan na pristavo. Rutar ima seveda svoje konje in vozove; s temi se je že opoldan odpeljala mati pa mlajši otroci. Zato je za nas tri: sebe, bogoslovca in mene, najel mestnega izvoščka, dvovprežno kočijo, ki ji ob Kavkazu pravijo „faetón“. Še nismo končali obeda, ko pridrdra izvošček, pristen Rus, ves bradat, dolgih las, rdečkastega nosu, po žganju smrdeč, malo zanemarjen, oblečen v dolgo, do peta segajočo višnjevkasto suknjo, z visokimi škornji,

širokim pasom in potlačenim trdim klobukom. Z gospodarjem sta se dalj časa prepirala za plačilo. „Če količkaj hitro voziš, smo v pol ure na hutorju; saj peš pridem poldruugo uro.“ Zedinila sta se na dva rublja in pol (= dobrih 6 K) in zdrčali smo po trdem kamenitem mestnem tlaku.

Kmalu smo bili zunaj mesta. Nekaj časa smo se vozili poleg železnice, potem je pa izvošček zavil na široko polje.

Gotovo je že marsikdo bral, kako slaba so pota in okrajne ceste na Ruskem. Za državne ceste že poskrbi vlada, za poljska pota pa nihče. Med njivami in travniki so vozili toliko časa, da se je napravila pot. Kolesnice so postajale globokejše in globokejše, deževnica se je nabirala v njih; kjer je stopala žival, je bilo blata nadebelo; vsled mnogih kotanj je voz premetavalo zdaj na desno, zdaj na levo. Zato se je voznik umaknil nekoliko v stran, vozil je po sosednjem travniku ali njivi, pot — se je razširila. Tudi novi del „ceste“ ni vztrajal dolgo časa, razširili so pot še na drugo stran. Zato so taka pota zelo široka, nimajo pravih mej, pač pa mnogo kotanj. Ob deževnem vremenu je blata, da sega konju do kolen in se kolesa globoko pogrezajo; ob suši je pa prahu nadebelo; če potegne veter, se vzdignejo celi oblaki. Nikogar ni, da bi „cesto“ potlakal in kotanje zasul. Poleti na Ruskem ne dežuje prehudo, pota so suha in mužik lahko vozi tudi po prašnih potih; pozimi sneg pokrije vso pokrajino in sani drse bliskoma po snežni odeji; samo na spomlad in na jesen je z vožnjo težava; voznik sam sicer nič ne trpi; če pa vprežna živina potegne malo krepkeje, ji menda tudi ne škodi...

„Zakaj ne prisilite občine, da bi vam uredila pota?“ vprašam Rutarja. „Čemu pa plačujete občinske doklade?“

„Saj jih ne plačujemo,“ me zavrne; „občinskih doklad sploh nimamo. Tudi po postavi občina ni dolžna skrbeti za pota, skrbe naj posestniki sami.“

Nas ni premetavalo prehudo. Če je bila pot preslaba, je faeton krenil na drugo stran, in če še to ni pomagalo, je izvošček vozil kar po strnišču in pokošeni senožeči.

Ravnina se je širila pred nami, ki na treh straneh ni imela ne konca, ne kraja, samo na jugu so jo omejevale visoke kavkaške gore. V daljavi so blesteli iznad drevja zvoniki in minareti. Nedaleč od sebe zagledam sredi ravnine belo hišico.

„Kdo se je pa naselil v taki samoti?“ vprašam rojaka.

„V onile hišici? To je bila pred leti orožniška postaja. V prejšnjih časih so tod silno kradli,

podnevi in ponoči. Tatovi in roparji so kar ob belem dnevu hodili po vaseh in s silo jemali, česar jim ljudje niso dali izlepa. Konja so mi izpregli od voza in so ga odpeljali. Nekdaj so mi na polju vzeli par volov, vrednih več sto rubljev."

"Ste bili nespametni, da se niste uprli," ugovarja sin.

"Kako se bom branil?" se zagovarja oče. "Še umorili bi me bili, da jih nisem ubogal. Vesel sem bil, da mi niso storili nič žalega. Bilo je neznosno, kar so počeli ti roparji. Pritoževali smo se pri načelniku „terske oblasti“, pa ni nič pomagalo, ker je bila gosposka domenjena s tatovi. Prigodilo se je pa, da so zelo bogatemu posestniku uropali sina; zahtevali so 12.000 rubljev odškodnine. Bogatin odgovori, da vsote ne plača, sina pa si bo poiskal z orožniki. Par dni kasneje so roparji ugrabili še drugega sina; zdaj so zahtevali že 18.000 rubljev. Bogatin bi jih ne bil plačal; toda ženi sta se smilila sinčka; naskrivaj je poslala roparjem zahtevani denar. Žena pa je bila premetena. Večji ruski bankovci imajo širok prazen rob, kjer je natisnjeno zaporedno število dotičnega bankovca. Zapisala si je števila in obvestila vse banke v Vladikavkazu in sosednjih mestih. Mesec dni kasneje so začeli v banke pošiljati tisočake in stotake: načelnik in drugi najvišji uradniki, ki so bili zvezani z roparji. Dogodek so popisali časniki; naznanili so ga tudi v Peterburg, kamor je bil nedolgo potem pozvan načelnik; ni ga bilo več nazaj. Na njegovo mesto so poslali strogega naslednjika. V onile hišici je nastanil štiri Kazake, ki so stražili po okolici noč in dan. Načelnik sam se je preoblekel v civilno obleko, hodil je po deželi ter je napravil tak red, da o večjih tatvinah ni govora več. Kazaki so že odšli, hišica pa še stoji."

"Kam ste pa v občino?" me je zanimalo.

"Selimo se kakor mačka svoje mlade. Najprej smo se zvezali z Nemci. Nedaleč od železnice imajo svojo naselbino. Prišli so v Rusijo že davno pred nami; doma so z Virtemberskega in so luterani. Nismo si bili posebni prijatelji, zato smo se od njih preselili k domačinom, Osetinom. Tamkajle doli je njih selo, „Olginskoje selenije“, velika vas, ki šteje nad 400 hiš, pa siromašna. Osetini so prej bivali v gorah, so se že skoraj porusili ter so pravoslavne vere. Prišli smo si nekaj navzkriž, pa smo prestopili k Tatarom. Na desni vidite visok minaret, ki štrli iznad vrtov; tam je njih kolonija. Sami se imenujejo Inguše, so mohamedanci, dokaj surovi in tatinski ljudje. Če nam kaj zmanjka na polju, takoj vemo, kdo je zločinec; pa rajši potrpiamo, ker so hudo bojeviti. Je

pač vseeno, kam spadamo v občino. Nihče se ne zmeni za nas. Enkrat na leto pride občinski glavar, da pogleda, kako se nam godi; to je vse, kar imamo od občine."

Peljali smo se mimo večjega posestva, ki je kroginkrog obdano z živo mejo ali pa z ograjo. Nedaleč od pota se blesti izmed sadnega drevja velika, belo pobarvana hiša. „Naš najbližji sosed,“ mi je razlagal Rutar. „To je pristava (pravoslavnega) ženskega samostana v Vladikavkazu. Vzorno gospodarijo; imajo najnovejše stroje, najlepšo živino, najfinejše sadje, najumnejše vrtnarstvo. Smo si dobri prijatelji; če kaj potrebujem, mi radi postrežejo."

Ne dolgo potem se prikažejo med drevjem rdečkaste hiše. „Italijanski hutor, naša naselbina,“ me opozorita Rutarjeva. Z glavne poti krenemo za ozarami. „Moje posestvo,“ se pobaha gospodar, ko smo se vozili med turščico in krompirjem. Pes zalaja, obstali smo pred Rutarjevim domom. Izvošček se s faetonom vrne v mesto.

Na stopnicah nas je že čakala gospodinja, velika, postavna ženska v najboljših letih. Krog nje so se zbrali otroci; najmlajši se je držal nje-nega krila. Prijazno me je pozdravljala. Vstopili smo v družinsko sobo. Stari mi je z navdušenjem razkazoval zbirko Mohorjevih knjig; polna omara jih je bila. „Te knjige so mi ohranile narodnost, sicer bi bili že vsi potonili v ruskem morju. Doma govorimo vedno slovenski; drugače bi otroci ne znali niti materinega jezika."

"Vam je kaj dolgčas v tujini?" vprašam gospodinjco.

"Ne veste, kako hudo mi je bilo izpočetka," mi pravi. „Nikakor se nisem mogla privaditi, vedno sem mislila na dom. Sedaj se zmotimo z delom; med tednom pridno delamo, ob nedeljah gremo pa v mesto. Čas hitro mine. Petnajst let sem z doma, pa se mi zdi, da sem prišla šele pred par leti."

"Petnajst let, to nič ni," jo zavrne mož; „jaz bivam tukaj že 35 let. Prvi sem prišel, druge sem privabil za seboj. — Pojdim pogledat na vrt in na polje, mati bo pa medtem pripravila čaja in kaj za prigrizek."

Razkazal mi je živino: štiri konje, nekaj volov in več krav. Peljal me je k ulnjaku in mi odrezal sat medu. Tod se mnogo pečajo s čebelorejo; medu ne pridelajo veliko, ker ni dosti paše in ajde ne sejejo; Rutar ima 20 panjev, toda zelo velikih. Vodil me je po vrtu in mi tolmačil sadno drevje. „Vsa drevesa sem vsadil sam,“ se je pohvalil in veselje mu je žarelo z obraza.

Stopili smo med bližnje njive.

Letos smo pridelali prav malo žita; bila je huda zima, skoraj vse je pozeblo; spomladi smo mesto žita zasadili samo turščico."

"Kakšno žito najbolje uspeva v teh krajih?" ga prekinem.

"Poizkušal sem mnogo; najbolje se je obnesla pšenica. Vendar ni zanesljiva: včasih obrodí, včasih pa prav nič. Sejem jo še, pa ne veliko. Žito omlatimo kar na polju s stroji, ali pa ga omanemo z živino. Največ pridelamo turščice, ki vedno obrodí, in pa krompirja. Lani sem pridelal turščice 4000 pudov (= 65.000 kg ali 650 metrskih stotov); vso zimo in spomlad sem jo vozil v mesto. Za delo nas je premalo. Komaj otroci malo dorastejo, že silijo z doma; nočejo obdelovati polja, le mesto jih veseli; pomaga mi samo žena in mlajši otroci! Zato najmem Osetine, da mi pospravijo s polja, kar sami ne zmoremo. Poplačam jih navadno s krompirjem, ker sami ne pridelajo toliko, da bi se preživljali."

"Kakšna je zima v teh krajih?" sem ga zmotil iznova.

"Ni premrzla. Včasih kar celo zimo nismo imeli snega. Večinoma pade, pa ne nadebelo; le burja je mrzla. Pa tudi poletje ni prevroče. S podnebjem smo prav zadovoljni. Vedno smo zdravi; redko, da kdo kaj zboli."

Pogledali smo še po vasi. Italijanski hutor je prav majhno selo. Izprva je tod bivalo sedem družin, in zato so zgradili — kolonisti pravijo "ustrojili" — tudi sedem hiš. Dve familiji sta se združili, ena se je preselila v mesto, zato so dve hiši opustili; ena je že skoraj razpadla; podrtine še niso odstranili; veter piše skoz odprta okna, vegasta streha se je že razkrila. Šteli smo prebivalce, odrasle in otroke, pa nismo našeli 40 Slovencev, dasi Rutarjeva družina sama pomeni 16 glav.

Sredi vasi je stalo dekletce. Pripovedovali so mi, da so nekdaž vzeli deklico v mesto, pa se jim je izgubila in je sredi mesta hudo jokala. Policist stopi k njej in jo izprašuje, kako se piše in odkod da je. Nobenega odgovora. "Kako je pa očetu ime?" jo vpraša oko postave. "Papaša," zajoče otrok. "In materi?" "Mamaša." Na srečo jo zagleda znanka, ki jo vrne staršem.

"Kam pa vaši otroci hodijo v šolo?" poizvedujem.

"V Vladikavkaz, v mestne šole. Ker je pa predaleč, da bi vsak dan od doma hodili tja in nazaj, stanujejo otroci celo šolsko leto v mestu. Stvar je draga; zato smo lansko zimo najeli lastnega učitelja. Stanoval je v onile hiši, ki smo jo opustili; tam je bila tudi šola. Preskrbeli smo

ga z vsem potrebnim. Poučeval nam je otroke, da so se v nekaj mescih več naučili, kot bi se sicer v dveh letih."

Izseljenci so prihajali iz hiš, možaki in ženske. Zdeli so se mi nekako boječi. Skoraj sramovali so se z menoj govoriti slovenski, le na ruščino jim je uhajala govorica, da jih je moral Rutar izpodbujati: "Govorite slovenski! Gospod je Slovenec, od Ljubljane." Čudili so se, da kdo samo na obisk prihaja tako daleč. Zahvaljevali so se mi, da sem jih "počastil", in mi pravili, da bi tudi oni radi še enkrat obiskali domovino, pa je predaleč in predraga vožnja. "V tujini bo treba umreti," je pristavila stara ženica in videlo se je, da ji je hudo. Vsi so doma iz istega kraja, od Sv. Lenarta in Drenkije, onstran goriške meje. Slovenski sicer še govore, toda bolj slabo; vmešavajo mnogo laških in nemških, še več pa ruskih besed.

"Trlekar, kaj pa ti tako žalostno sediš na ograji?" ogovori Rutar nekega soseda. "Ti je 'vodka' že pošla?"

"Počivam in tobak kadim," se odreže le-ta. "Pa pojdite še k meni malo v vas; me bo zelo veselilo!"

Nismo še sedeli, so že stale tri buteljke vina na mizi. "Sosed ga rad pije," mi je razlagal Rutar, da je dražil Trlekarja. Mož pa se ni jezil, ampak ga je zavračal: "Mislim, da se ga tudi ti ne braniš. Res je, 'vodke' spijem malo preveč; imam pač tako navado. Toda poglej tole vince: kakor olje zdrči po grlu!" Trlekar je izustil kratko napitnico na slovensko domovino; zazvene le čaše.

"Pa se ne bojite, da bi Vas Rusi izgnali, ko hodite v duhovski obleki?" me vpraša. "Kako, da so Vas pustili čez mejo?"

Moral sem mu natančneje razložiti svoje stanovske razmere, poučiti ga, da se moj potni list glasi na naslov "profesor", da nisem imel na meji nikakršne zapreke, da brez potrebe ne izzivam z duhovsko obleko, da se mi pa v Vladikavkazu ni ničesar bati; katoliški duhovniki na Ruskem hodijo vsi v talarju, o meni pa, ki nosim samo kolar, nihče ne ve, kaj da sem.

"Vi maladjéc! (Vi ste izvrsten človek!)" zakliče Trlekar; s temi besedami je izrazil svojo najvišjo pohvalo in zadovoljnost. Zopet so zazvene čaše.

"Midva z Rutarjem sva tudi profesorja!" se baha Trlekar. "Le pogledajte v koledar Družbe sv. Mohorja!"

Rutar pripoveduje, da je dobil že mnogo pisem na naslov: Rutar, profesor, Vladikavkaz. Morebiti je zmota kaj v zvezi z rajnim Simonom Rutarjem, ki je bil tudi od laške meje, pa z njim nič v so-

rodu; saj tega imena je na Goriškem vse polno. Najbrž pa je pomota nastala, ker se je Trlekar včasih podpisal kot „profesijonist“ (obrniki); besedo so skrajšali v koledarju v „prof.“, kar so mnogi čitali „profesor“, in oba sta naenkrat postala profesorja.

Iznova so zazvenele čaše in bi bile zazvenele še večkrat, da nismo zvalili Trlekarja na prosto. Stopili smo še nekoliko po polju, zrl na sosednjo tatarsko in osetinsko vas ter se po „drevoredu“ iz samih akacij, Rutarjevi lasti, vrnili v domačo hišo.

Skrbna gospodinja je pogrnila mizo, da se je šibila. Pripravila nam je čaja, medu, masla, kruha, vkuhanega sadja in sira. Izpregovoril sem par besedi, izseljencem v izpodbudo in zahvalo. Bili smo prav dobre volje, zlasti še gospodar; vsem je bilo žal, da moramo v mesto, ker je solnce pravkar zatonilo. Rutar je izvlekel „kareto“, iz hleva pa dva čila konjiča. Pristrčno smo se poslovlili; gospodinja in Trlekar sta nam še dolgo mahala v pozdrav.

Mrak je legel na zemljo; po dnevni vročini se nam je zdel večer dokaj hladen. Luna je plavala po nebu in obsevala, čeprav šele s prvo svojo polovico, snežne glave kavkaških orjakov; zlasti Kazbék je veličastno blestel v luninem svitu. Na zapadni strani je ugašala večernica, na severu pa je mogočni medved raztezal svoje šape; poiskal sem severnico, da sem se laglje orientiral. Rjavca sta drevila po strnišču, jaz sem se veselil krasnega večera, gospodar je pa sanjaril o domovini in svoji mladosti: „Ne gre mi iz spomina, kak revež sem šel od doma, kak posestnik sem pa zdaj. Ljubim pa vendarle svojo domovino, čeprav me ni mogla preživljati.“

„Vas je že mnogo Slovencev obiskalo, odkar bivate tukaj?“ ga prekinem.

„Leta 1899. je potoval po Kavkazu g. Stiasny; prišel je iz Tiflisa po gruzinski vojni cesti. Ostal je pri nas dva dni. Nekaj let sva si dopisovala, sedaj pa niti ne vem, kje da stanuje. Pred par leti je prišel v Vladikavkaz ljubljanski župan Ivan Hribar; mudil se je menda v kavkaških toplicah v Pjatigorsku. Izpraševal je po meni; ker me pa ni našel in se mu je mudilo, mi je izporočil pozdrave po znancih v Vladikavkazu. Vi ste torej tretji, ali pravzaprav drugi, ki me je obiskal.“

„Tole pot sem prehodil in prevozil že tisoč in tisočkrat,“ nadaljuje čez nekaj časa. „Lansko leto sem se peljal v mesto ravno dvestokrat, včasih po dvakrat na dan.“

Svit električnih obločnic je postajal vedno močnejši. Popolnoma se je znočilo, ko smo do-

speli v mesto. Gospodar je z vozom in s konji zavil v krčmo, kjer je shranil vprego in žival do drugega dne, z bogoslovcem sva pa peš korakala proti Nadterečni ulici. Pripovedoval mi je, kako hudo mu je, da ne zna dobro svojega materinega jezika. „Celo leto ga ne govorim, le pri starših si ga osvežim.“ Nekaterih besedi ni razumel. Vprašal me je: „Kaj pomeni ‚kmalu‘, kar ste večkrat ponavljali?“ Ko mu besedo razjasnim, pristavi: „Mi pravimo samo ‚subit‘; nikdar ne slišim drugače.“ Pridno se uči iz Sketove slovnice in čitanke. Kar razumeti ni mogel, da se v Ljubljani povsod govori slovenski, da v celi Kranjski in še po sosednjih deželah bivajo sami Slovenci, da se ne samo po ljudskih, ampak tudi po srednjih šolah poučuje v slovenskem jeziku. „Oprostite, da se čudim, kajti pri nas povsod govorimo samo ruski, le v domači družini govorimo slovenski; niti misliti si ne morem dežele, kjer bi se govorilo izključno slovenski.“

„Pridite o priliki na Kranjsko, z veseljem Vas bomo sprejeli,“ sem ga vabil. „Mnogo lepega boste videli, mnogo koristnega se naučili.“

„Oče me je že večkrat silil, naj si ogledam domovino, naj grem proučevat naprave in organizacijo med Slovenci. Ponujal mi je denarja; tudi sam bi me rad spremil, ko bi mogel od kmetije.“

Tudi v Italijo bi šel rad, zlasti še v Rim. Uči se laščine, deloma sam, deloma ga podpira saratovski profesor Sipjagin, znani konvertit, sin bivšega ruskega notranjega ministra Sipjagina. Mož sam je zelo učen in zelo bogat. Prehodil in proučil je že skoraj vso Evropo; v Rimu se je mudil že večkrat, tudi študiral je v Rimu. Z velikim navdušenjem je Franc govoril o svojem profesorju.

Še enkrat ga povabim; obljubil mi je, da pride morebiti že letos v slovensko domovino.

Doma so nas že čakali z večerjo. Seznanil sem se z najstarejšim sinom, ki je dva dni poprej odšel na Kavkaz, postavljal nagrobni spomenik. Pripovedoval mi je o romantični cesti, o dolinah in prepadih, o snežnikih, o prebivalcih in vaseh na Kavkazu. „Siromašni ljudje so Gruzini. Hiše so zgradili ob gorski steni, da se oddaleč zde kot lastovičja gnezda. Poslopja so na kupu, drugo nad drugim; kar je enemu dvorišče, je drugemu streha.“ Na Kavkazu je imenitna (pravoslavna) božja pot; imena si nisem zapomnil. Na Veliki Šmaren se Gruzinov kar tare. O tej cerkvi je pravil čudno zgodbo. „V neki vasi je zbolel deček in je bil že prav pri koncu. Starši so zaobljubili romarski cerkvi vola, če sin ozdravi.

V par tednih se je dečku izboljšalo, da se je že sam prišel zahvalit na božjo pot. Tudi vola so vzeli s seboj. Na razpotju so si pa starši premislili: Čemu bi vola dajali cerkvi, darujmo ga rajši menihom, ki stanujejo pri sosednji cerkvi. Ko so pa hoteli z volom na napačno pot, se je vol uprl z vsemi štirimi, da ga ni bilo premakniti z mesta. Starši so se spomnili na dano obljubo, zavili so proti romarski cerkvi in vol je kar bežal v tisto stran.“ Nismo mu verjeli; on pa je le trdil svojo in pravil, da je videl tudi ozdravljenega dečka.

Pozno je že bilo, ko smo se spravili k počitku. Drugo jutro smo šli zopet v cerkev. Poslovil sem se od starega župnika, ki pa je v slovo samo nekaj zagodrnjal. Oče in sin sta me spremila na kolodvor. Oljubil sem jima, da še pridem v Rusijo, da si natančneje ogledam kavkaške pokrajine in ob tej priliki iznova obiščem Rutarjeve. Vlak je že sopihal, kolesa so se pričela vrteti, ko sem skočil v železniški voz. Skoz okno sem pozdravljal gostoljubnega Rutarja in ljubeznivega sina, in ko smo zapuščali „stancijo“, sem jima še enkrat zaklical prav krepko: „Do svidanja!“

BORBE Z LEDOM IN TEMO.

Spisal dr. V. Šarabon.

(Dalje.)

Se slabše je v začetku srednjega veka. Pisatelji citirajo samo prejšnje vire; vsled preseljevanja narodov itd. slišimo vendar marsikaj zanimivega in novega iz dežele megle in mraza. Splošno pa pomeni začetek srednjega veka nazadovanje v primeri s starim; marsikaj je tako skrpucano, da se čudimo domišljiji avtorjevi, da je sploh mogel priti do takih zaključkov.

V šestem stoletju je spisal neki menih iz Aleksandrije, Kozma Indikoplevst, krščansko topografijo v dvanajstih knjigah. V mladih letih je kot trgovec mnogo potoval in videl marsikaj čudnega, med drugim tudi kolovoz, ki so ga napravili v puščavi Izraelci, zapustivši Egipet. Bil je prepričan, da je svet ravno tako urejen kakor tabernakelj židov, da je torej zemeljska plošča štirioglata, pravokotna in dvakrat tako dolga kot široka. Na severu je visoko gorovje, za katerim se ponoči skriva solnce itd. Zvezde pa prenašajo angeli, katerim je Bog od stvarstva sem poveril to težko nalogo. Zemlja se že zaradi tega ne more vrteti, ker bi morala biti os vendar na kaj naslonjena; in iz česa naj bi ta os obstojala?

Rimljan Kasiodor (za časa Teoderika Velikega) se zelo razlikuje od drugih: žalibože se je njegovo delo izgubilo, a citira ga Got Jordanes. Jordanes sicer pravi, da si je Kasiodorovo delo izposodil samo za tri dni, a kdo mu verjame? Sicer pa sam prizna, da je njegova sapa preslaba, da bi napolnila močno Kasiodorovo trombo. Skandinavijo so imeli takrat za otok (to smo že omenili pri Thule kot otoku) in o njem nam poroča

sledeče: „Če pritisne mraz in gredo volkovi čez morje, ki je zmrznilo, izgubijo vid; narava ni sovražna samo ljudem, ampak kruta tudi napram živalim. Na severu stanuje narod Adogit, ki ima poleti štirideset dni in noči zaporedoma dan in pozimi ravno tako dolgo noč. Bivajo pa tam še drugi narodi, Scirefennae, ki se ne trudijo za živila iz rastlin (za žito; ne trudijo se zaradi tega, ker žito tam sploh ni uspevalo več), temveč živijo od mesa divjih živali in od ptičjih jajec; teh je toliko, da se pomnožuje i ptičji rod i da ima narod dosti hrane.“

Čudne novice čitamo nadalje pri Prokopiju, okoli 550 po Kr. Piše o gotški vojni, govori o narodu Herulov, katerega oddelek ni hotel prekoračiti Donave, „ampak je sklenil, naseliti se na skrajnem delu obljudenega sveta. Potovali so po mnogih deželah, šli čez široko neobljudeno pokrajino in dospeli k Varnom. Ko so prišli do svetovnega morja, so se vkrcai in izstopili na otoku Thule (to je na Skandinaviji). Thule pa je brezprimerno največji otok, ker je desetkrat večji ko Britanija (to pretiravanje se mu mora seveda odpustiti, ker niso poznali dežele natančno); od Britanije je oddaljen ta otok zelo, zelo. Dežela je večinoma neobdelana; v obljudenih pokrajinah pa živi trinajst rodov, vsak pod svojim kraljem. Zgodi se pa tam vsako leto nekaj čudovitega, ker solnce poleti štirideset dni sploh ne zaide, ampak je ves ta čas vidno nad zemljo. Šest mesecev pozneje pa solnca štirideset dni ni videti, nastopila je trajna